

Elektrochemické analytické metody

Základy elektrochemie

Potenciometrie

Voltametrie a Polarografie

Amperometrie

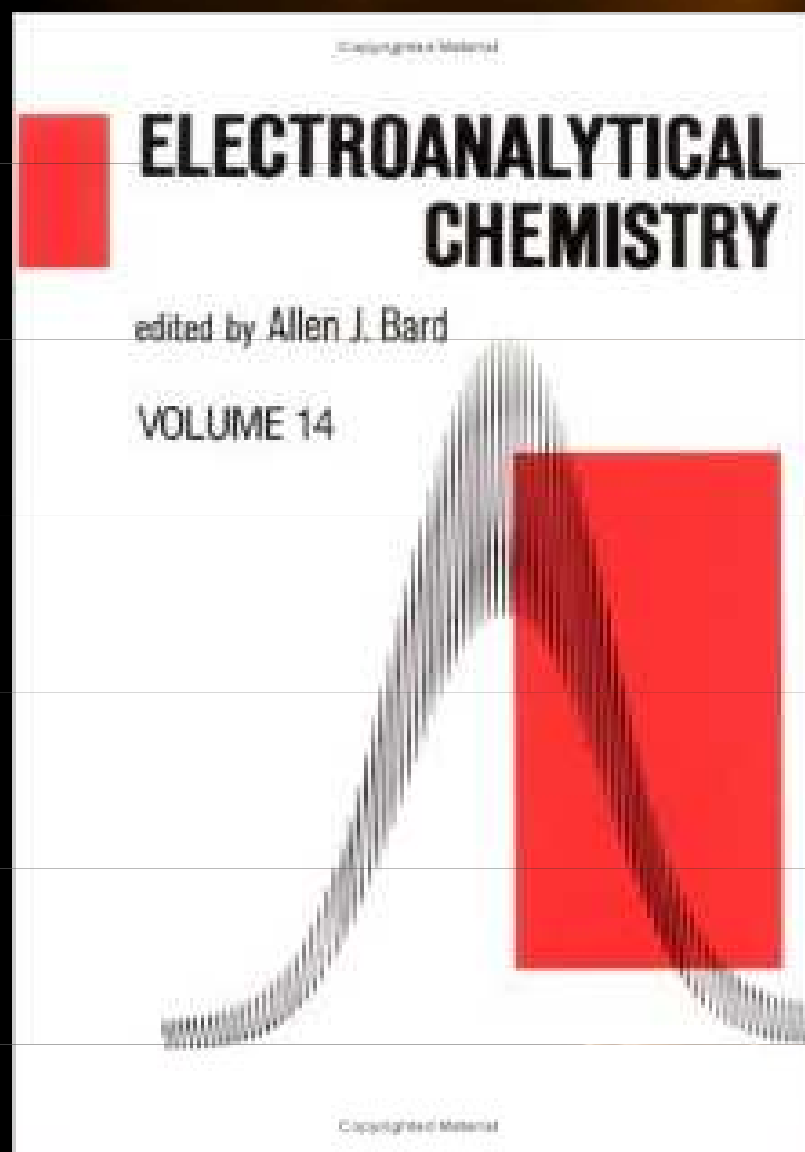
Coulometrie

Konduktometrie

Biosenzory

Ondřej Wiewiorka

Co je to elektroanalýza?

Elektrochemie

Obor zabývající se studiem chemických reakcí mezi elektrodami a elektrolytem

Základem je práce s elektrodami a elektrochemickými články.

Elektroda = homogenní či heterogenní vodivý materiál, který je v kontaktu s roztokem elektrolytu (zprostředkovávají přenos elektronů mezi poločlánky)

Elektrolyt = roztok schopný vést elektrický proud

Elektrochemický článek se skládá ze dvou poločlánků, tvořených alespoň dvěma elektrodami

V každém poločlánku se nachází oxidovaná a redukováná složka, které spolu vytvářejí redoxní pár – při ponoření kovové elektrody do roztoku iontů stejného kovu dojde k ustanovení rovnováhy na jejím povrchu.

vytěsňují vodík z kyselin

Li K Ca Na Mg Al Mn Zn Cr Fe Ni Sn Pb H₂ Cu Ag Hg Pt Au

neušlechtilé kovy

ušlechtilé kovy

Oxidace a redukce

- **Oxidace** je děj, při kterém dochází ke zvyšování oxidačního čísla částice

ANODA

- **Redukce** je děj, při kterém dochází ke snižování oxidačního čísla částice

KATODA

Obecná Nernstova-Petersova rovnice

$$E = E^0 - \frac{RT}{\nu F} \ln \frac{a_{red}}{a_{ox}}$$

E – elektrodový potenciál elektrody

E⁰ - standardní elektrodový potenciál

R – universální plynová konstanta (8,314 J/K/mol)

T – absolutní teplota

ν - počet vyměněných elektronů

F – Faradayova konstanta (96485 C/mol)

a - aktivita oxidované nebo redukované formy

Jednoduché elektrody (dle konstrukce)

I. Druhu – Kov ponořený do roztoku svých iontů (Ag elektroda detekuje Ag^+)

II. Druhu – Sraženina na povrchu kovu v roztoku aniontů sraženiny (argentchloridová el. detekuje Cl^-)

Redoxní – Inertní kov (Pt, Au) umožňující redoxní výměnu na svém povrchu

Iontově selektivní (membránové) – elchem. potenciál je ovlivňován jen skupinou iontů

Kombinované elektrody (dle konstrukce)

Skládají se ze 2-3 jednoduchých elektrod a tvoří celý elektrochemický článek

Elektrody (dle využití)

Referenční elektrody (porovnávací, vztažné) konstantní potenciál

vodíková elektroda	($E = 0 \text{ V}$)	Pt/proud H_2
kalomelová elektroda	($E = 0,242 \text{ V}$)	Hg/kalomel
argentchloridová elektroda	($E = 0,197 \text{ V}$)	Ag/AgCl
merkurosulfátová	($E = 0,653 \text{ V}$)	Hg/ SO_4

Indikační elektrody (měřící)

Nejčastěji ISE elektrody

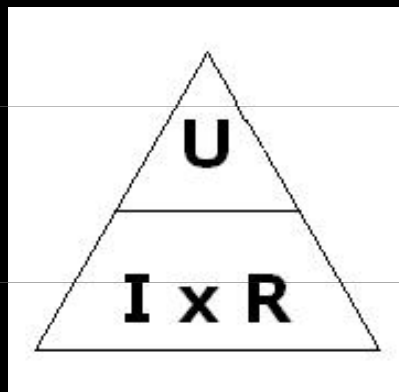
skleněná elektroda ($\text{H}^+ = \text{pH}$, Na^+)

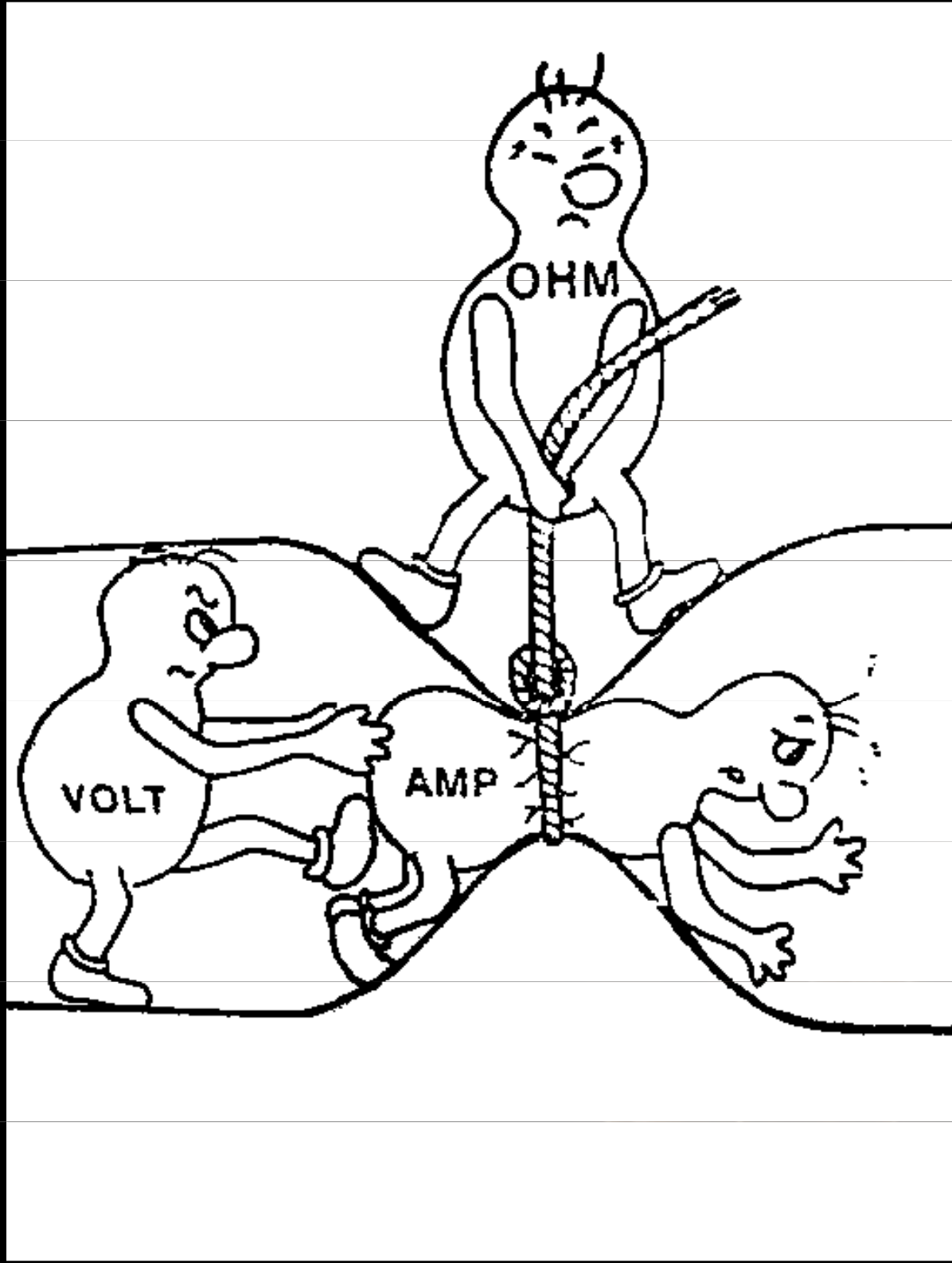
PVC membránové elektrody (K^+ , Na^+ , Ca^{2+} , Mg^{2+} , Li^+ , Cl^- , CO_2)

Redoxní elektroda (Pt plíšek)

Měřené elektrické veličiny

- Napětí (potenciometrie)
- Proud (polarografie, voltametrie)
- Náboj (coulometrie)
- Vodivost (konduktometrie)

Měřené analyty

- pH, pCO₂, pO₂
- K⁺, Na⁺, Cl⁻, Li⁺, Ca⁺, Mg⁺
- Glukóza, laktát, močovina, kreatinin, ...
- Ca²⁺, Mg²⁺, Li⁺, ...
- Čistota vody
- Metanefríny, katecholaminy, ...

Potenciometrie

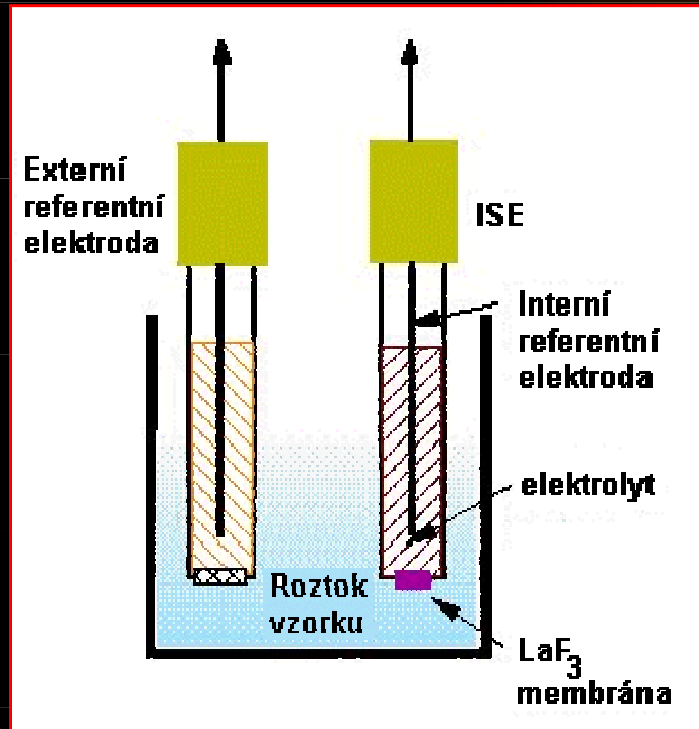
Potenciometrie je elektroanalytická metoda založená na měření rozdílu elektrického potenciálu (napětí) mezi dvěma elektrodami (oxidačně-redukční reakce) při nulovém elektrickém proudu.

Iontově selektivní elektrody (ISE)

Membrány s iontově-výměnnými místy

- Skleněné (H^+ , Na^+)
- S polymerní membránou (CO_2 , NH_3)
- Kapalné (K^+ , Ca^{2+})
- Krystalické

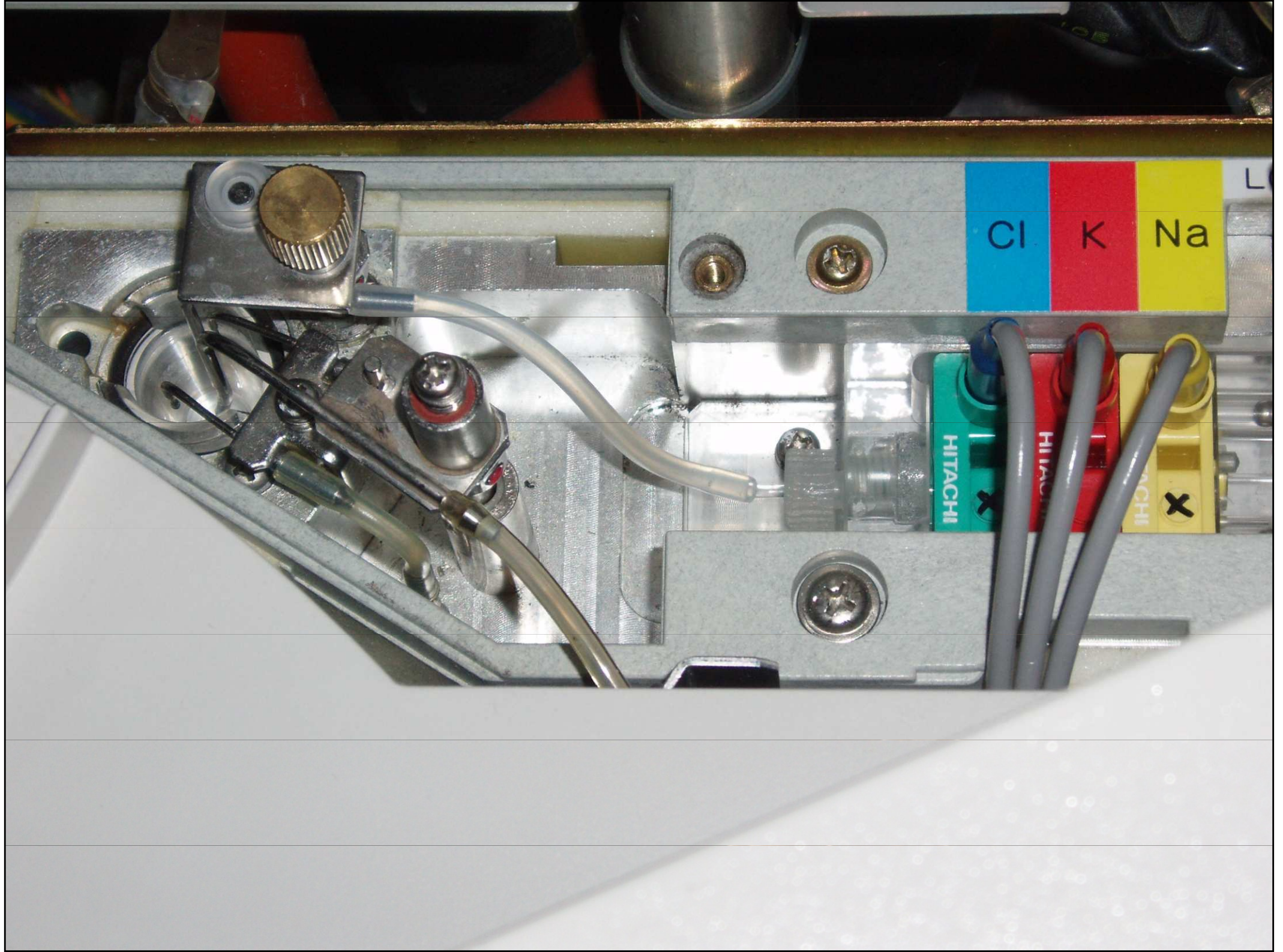
Iontově selektivní elektrody

Selektivitou ISE se rozumí, že membránový potenciál není závislý jen na aktivitě jediné elektricky nabitě částice v proměřovaném roztoku, ale že na jeho hodnotě se mohou podílet i další ionty.

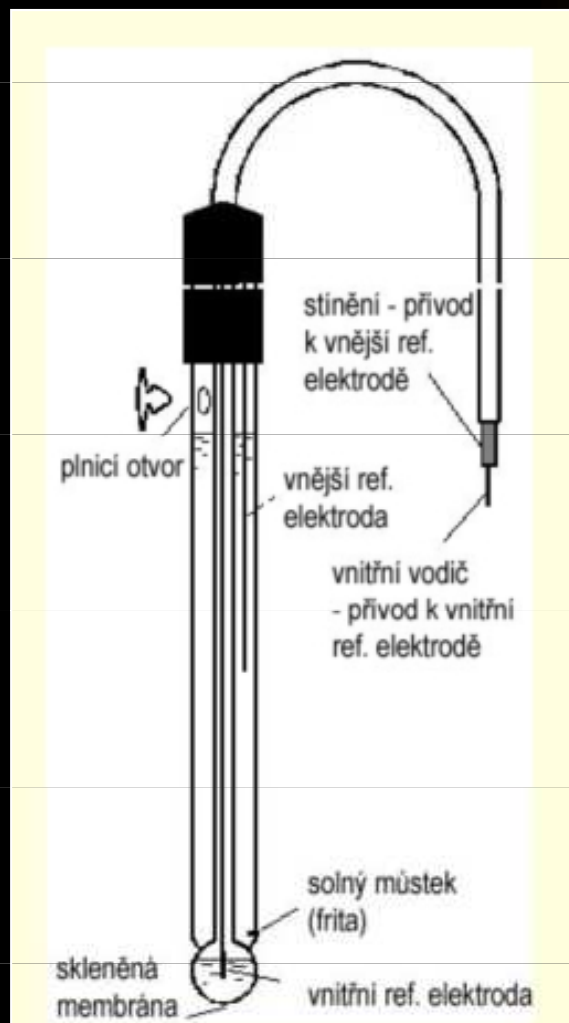
Měřicí systém (článek) tvoří:

- ❖ ISE (měřicí) elektroda
- ❖ Srovnávací (referenční) elektroda

Měření pH, skleněná elektroda

Skleněná elektroda je tvořena tenkou skleněnou membránou, která z jedné strany obsahuje argentchloridovou elektrodu a pufr o konstantní hodnotě pH a z druhé strany je prostředí měřeného vzorku.

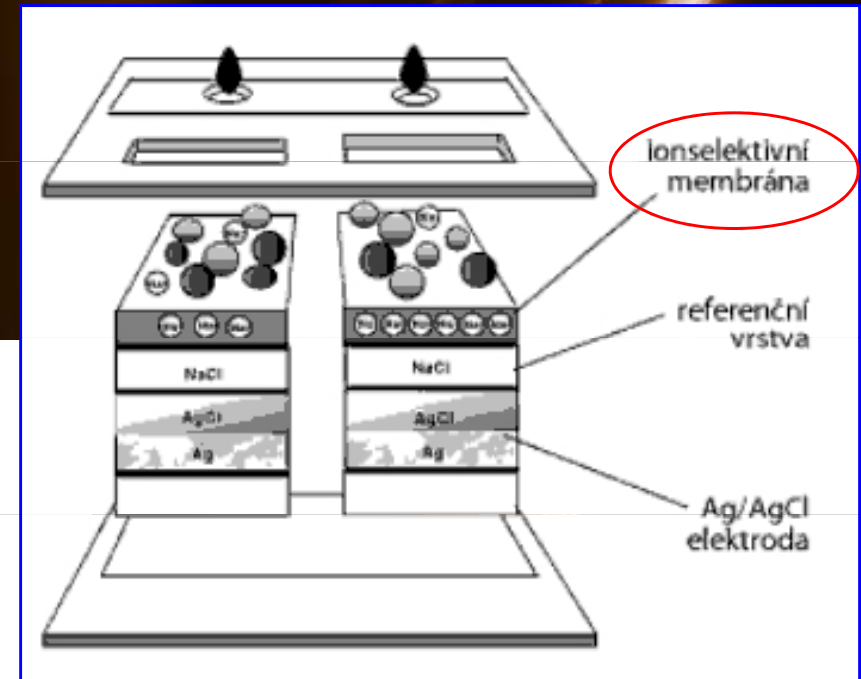
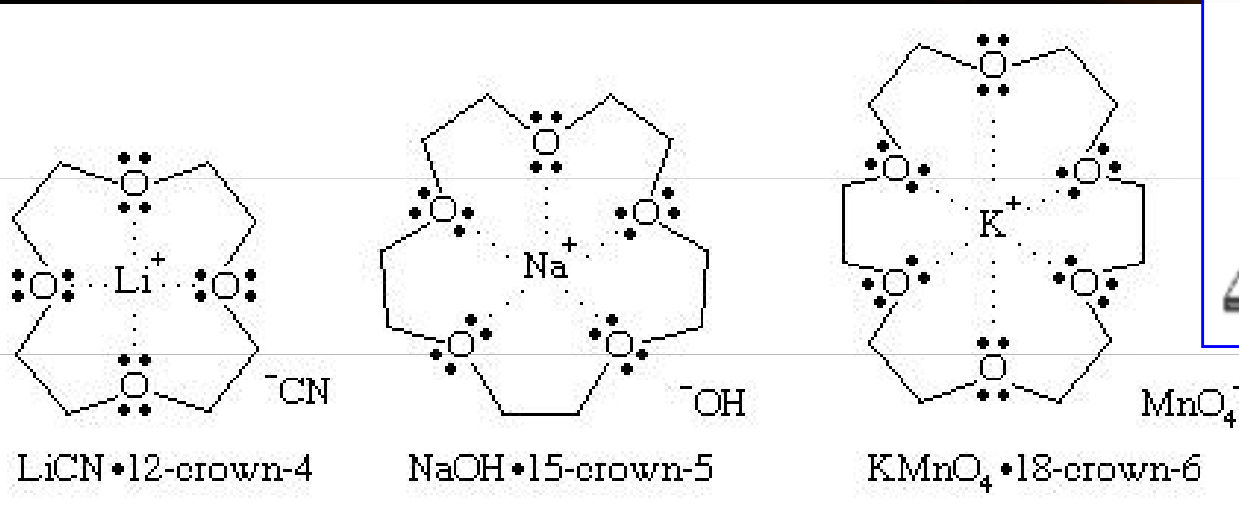
Na fázových rozhraních vzniknou potenciálové rozdíly, které se měří pomocí měrné elektrody a jsou srovnány s referenční elektrodou

Potenciál vzniká výměnou iontů mezi roztokem a membránou (iontově selektivní elektroda, ISE).

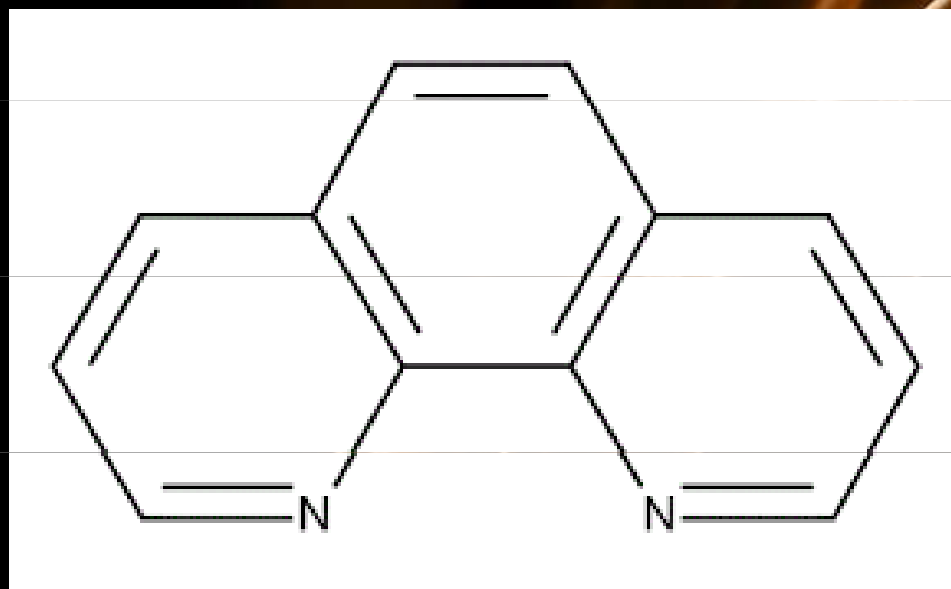
ISE: stanovení Na^+

- ✓ Skleněná elektroda
- ✓ Dále se používají tzv. „crown“ étery integrované do plastové membrány
- ✓ Směs několika ionoforů („koktail“)

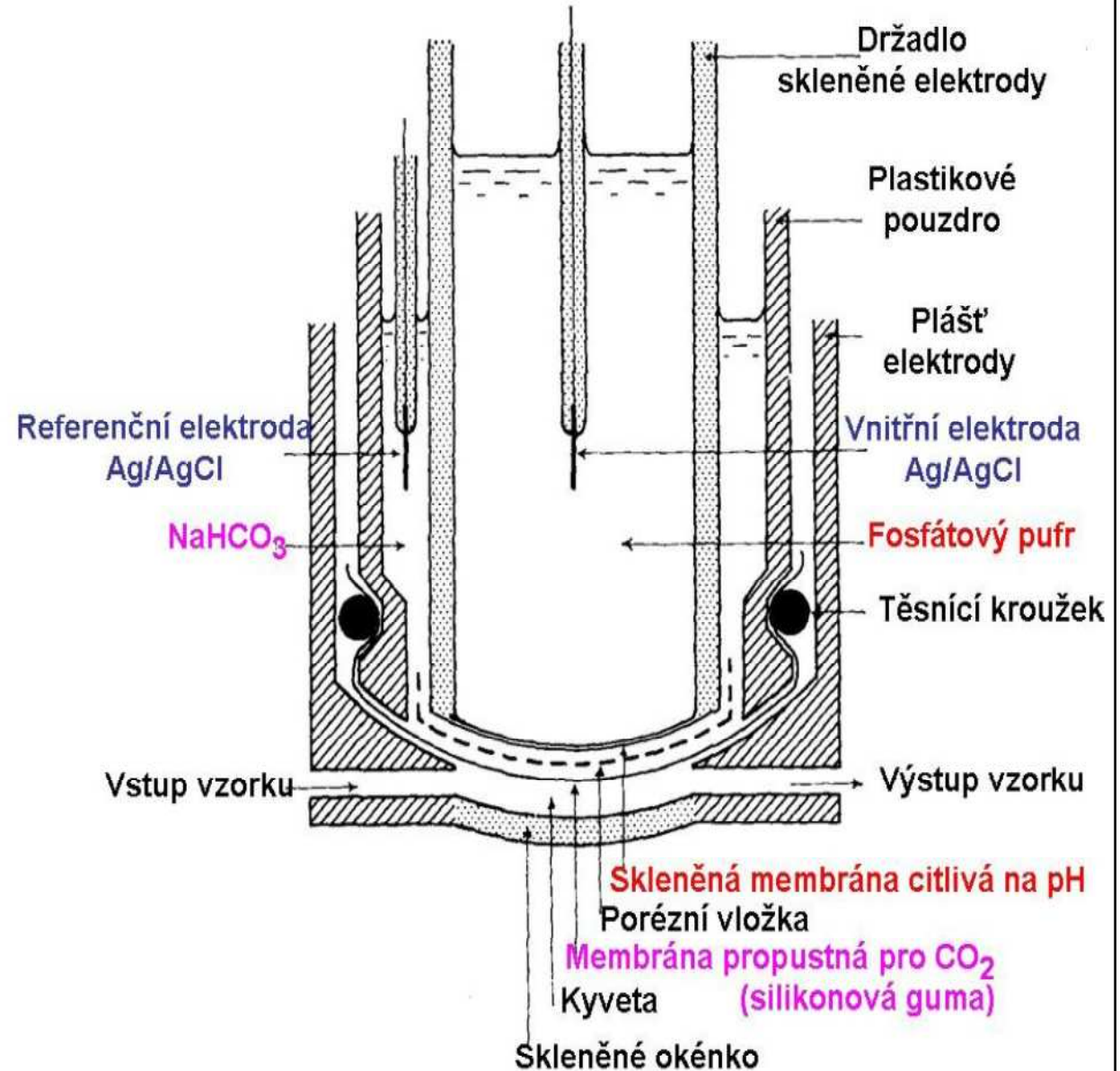
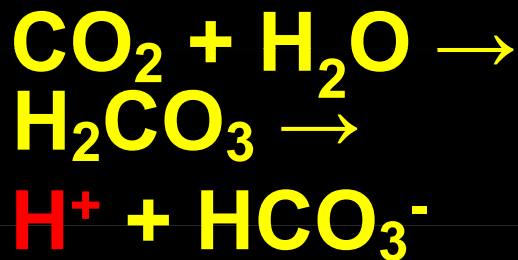
ISE: stanovení Cl⁻

- ✓ Nejvíce používaná je iontově-výměnná membrána obsahující kvartérní amoniovou sůl jako anex, např. tri-n-oktylpropylamoniumchlorid v n-dekanolu.
- ✓ Kapalná membrána může obsahovat také *o*-fenantrolin.
- ✓ Méně časté jsou chloridové elektrody s pevnou membránou, obsahující AgCl zapuštěný v lůžku z epoxidové pryskyřice či silikonového kaučuku

Elektroda na měření CO₂ (Severinghaus)

- Modifikovaná pH elektroda
- Skleněná elektroda oddělena od měřeného prostředí membránou propouštějící CO₂

Voltametrie a polarografie

Jsou to elektroanalytické metody založená na měření změn proudu při změně potenciálu indikačních elektrod.

$$\Delta I = \Delta U / R$$

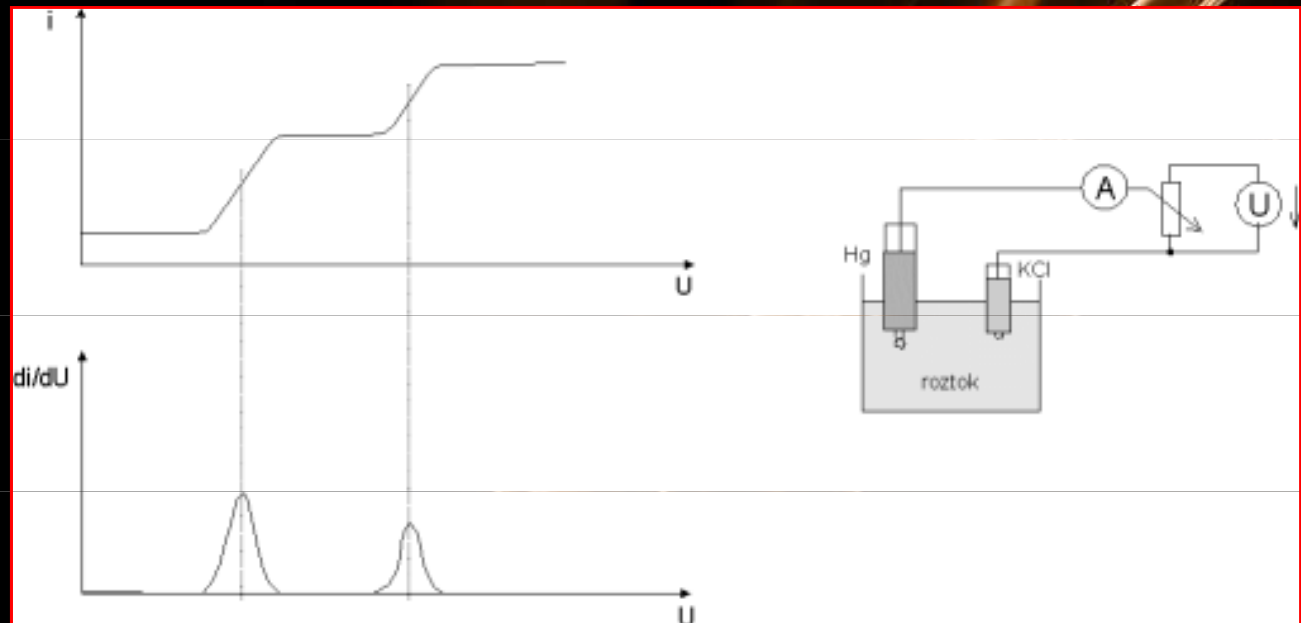
Využívá skutečnosti, že některé látky mohou být oxidovány nebo redukovány na inertní kovové elektrodě, na kterou je vložen elektrický potenciál, ten způsobí buď oxidaci nebo redukci, výsledkem je změna elektrického proud, který se měří.

Princip voltametrie je stejný jako u polarografie (liší se konstrukcí měřící cely a elektrod)

Prof. Ing. Jaroslav Heyrovský

objevitel polarografie

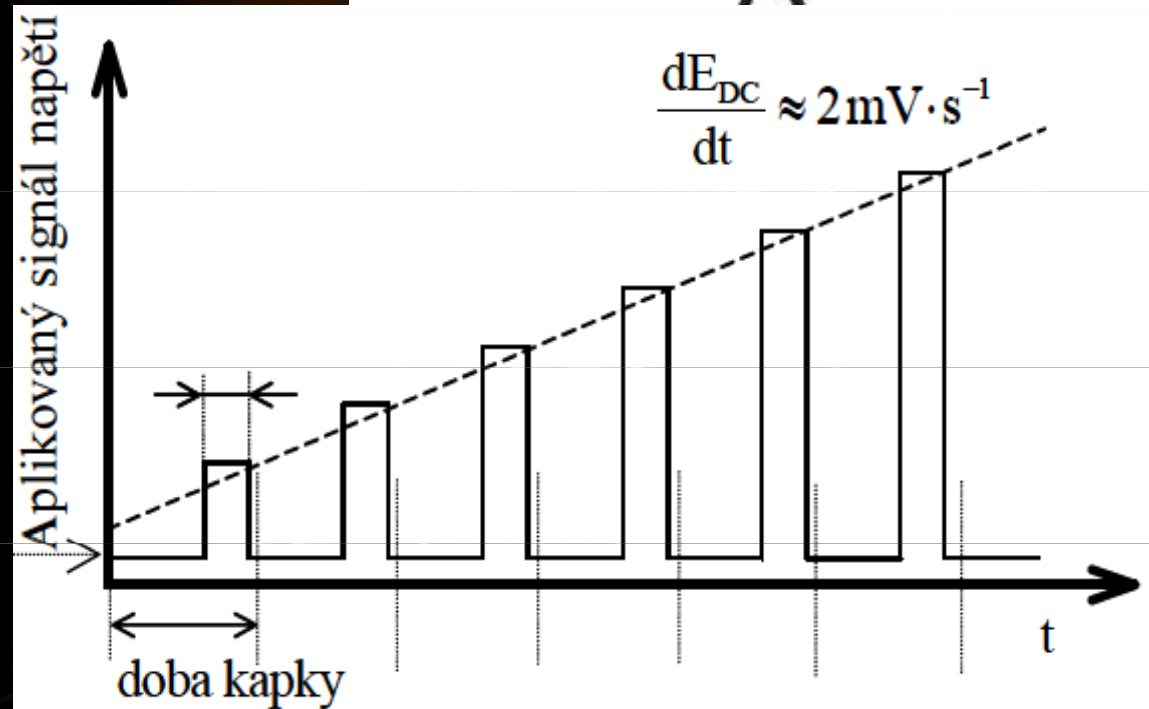
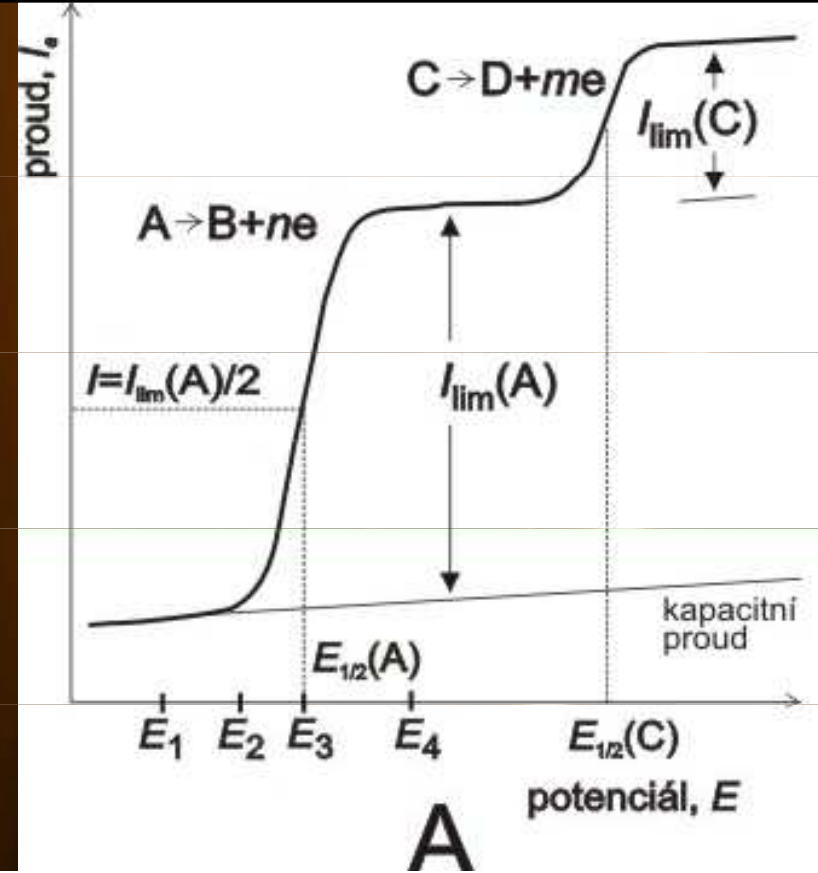
za svůj objev z roku 1922
obdržel v roce 1959 Nobelovu cenu

K náhlému zvýšení proudu dochází při dosažení rozkladného napětí stanovovaného iontu v analyzovaném roztoku.

Napětí je zvyšováno postupně a lineárně, nebo pulzně

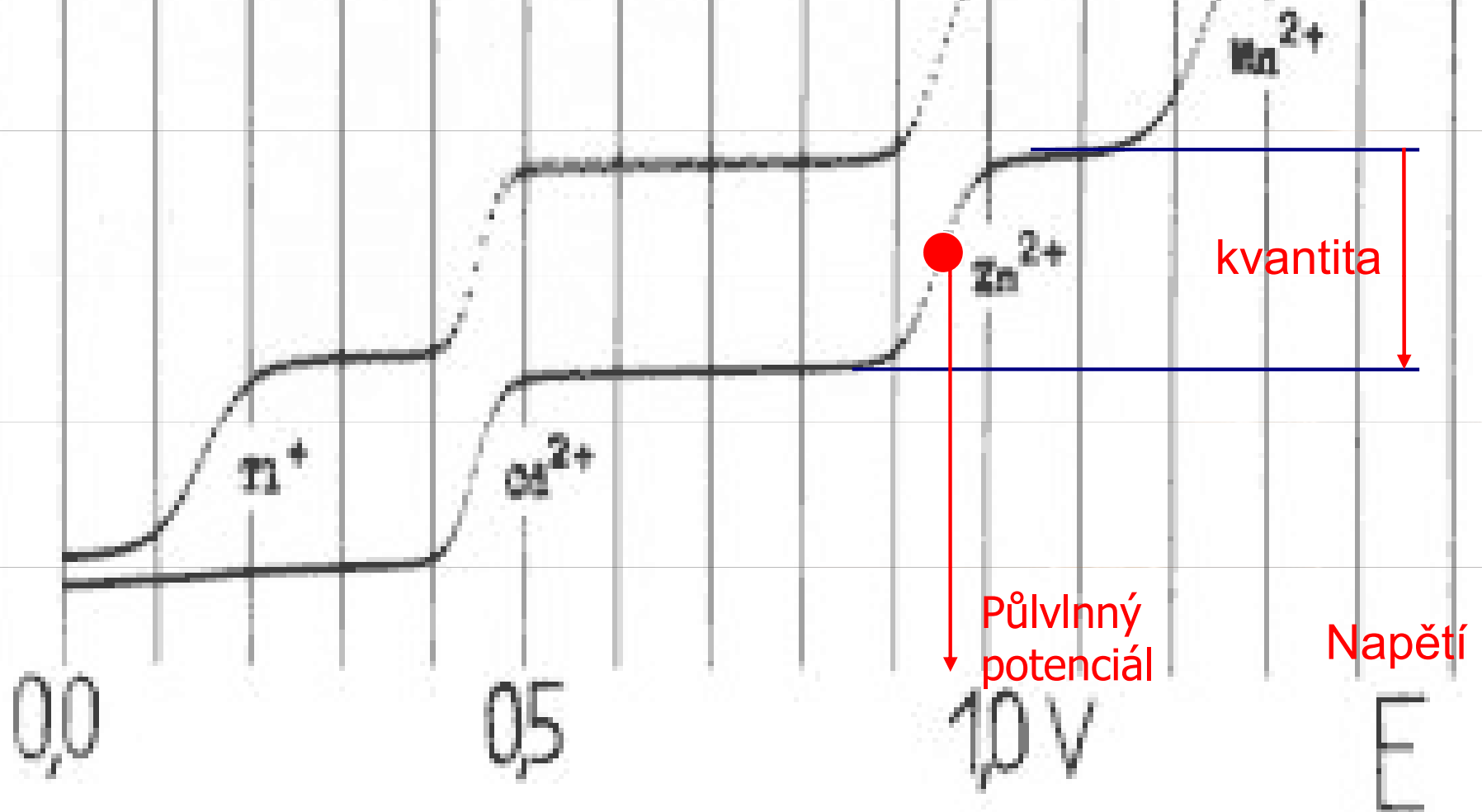

Proud

i

Polarografická křivka (polarogram)

kvalitativní i kvantitativní stanovení

Klasická voltametrie

Identita analytu je rozlišena půlvlnným potenciálem a koncentrace výškou vlny nebo píku

Stripovací voltametrie

analyt je na elektrodu nabalen elektrolýzou – (dochází k zakoncentrování a snížení limitu detekce) a analyt je následně stanoven klasickou voltametrií

Diferenční pulzní voltametrie

na elektrodu vkládáme časově krátké napěťové pulzy a měříme proud pouze v určitých časových úsecích, takže nedochází k nabíjení elektrod

Cyklická voltametrie – sleduje elektrochemické chování látek (oxidaci i redukci během jednoho běhu; spíše pro výzkumné účely)

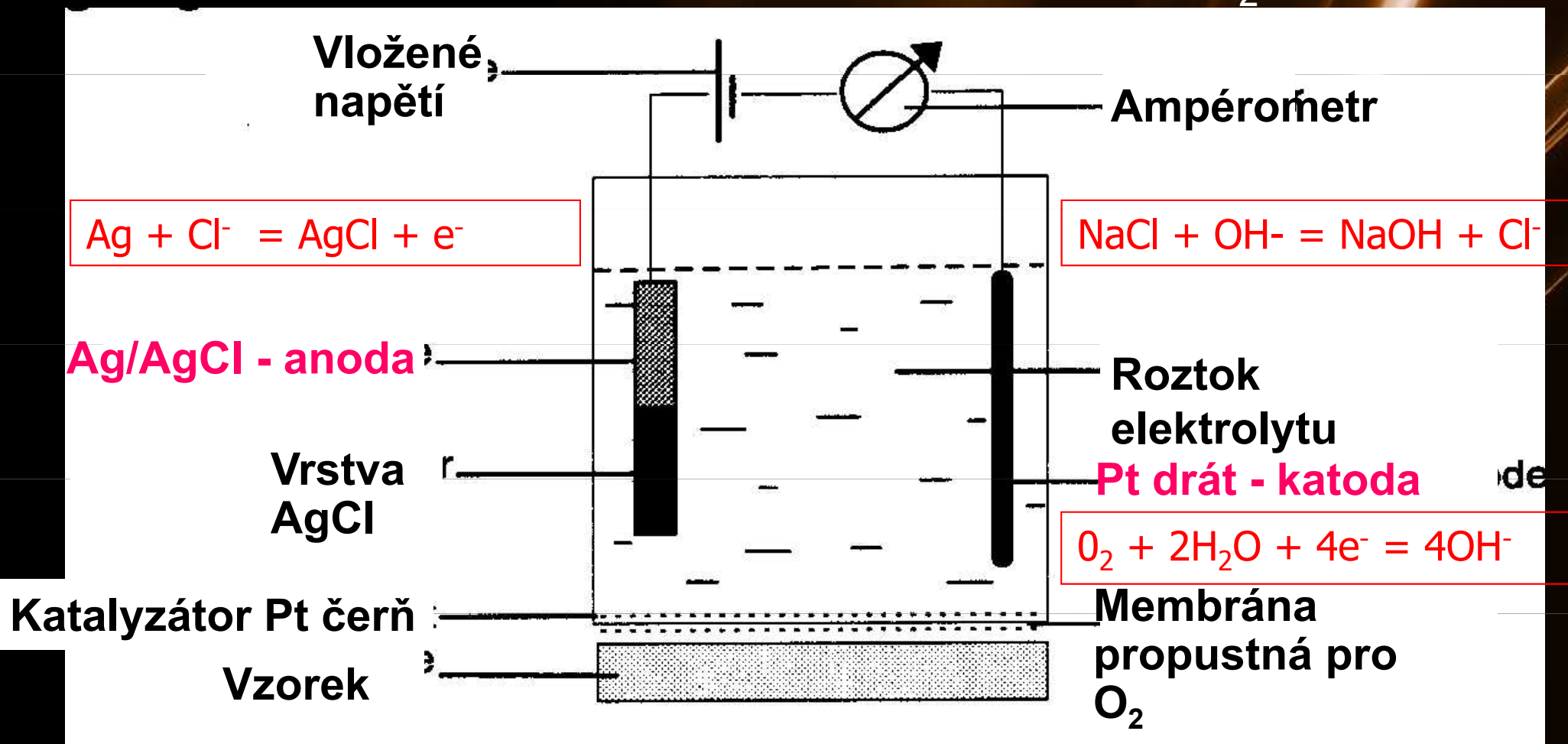
Amperometrie

Amperometrie je elektroanalytická metoda založená na měření elektrického proudu při konstantním napětí.

Napětí je nastavené (+) pro oxidaci analytu nebo (-) pro jeho redukci a odpovídá rozkladnému napětí analytu ($\sim$ půlvlnnému potenciálu u voltametrie)

Kyslíková elektroda – měření O₂ (Clark)

- Měření proudu za konstantního potenciálu
(-630mV = redukční potenciál O₂)
- Proud je mírou koncentrace stanovovaného analytu
(změna proudu je úměrná počtu molekul O₂)

Coulometrie

Coulometrie je elektroanalytická metoda, při které se **měří velikost elektrického náboje** (Q, coulomb) procházející mezi dvěma elektrodami.

Velikost elektrického náboje je přímo úměrná oxidaci nebo redukci stanovované látky na jedné z elektrod. Přenesený náboj je úměrný množství stanovované látky (vychází z 1. a 2. Faradayova zákona)

$$Q = z \cdot a \cdot F$$

Q (množství přeneseného elektrického náboje)
z (počet přenesených elektronů při redox reakci)
a (množství stanovované látky v molech)
F (Faradayova konstanta, 96487 C/mol)

Příklad: Stanovení chloridů (coulometricky)

Anoda: Ag (přeměna/oxidace Ag na Ag^+)

Katoda: Pt (redukce H^+ na plynný vodík)

Mezi anodu a katodu je vložen konstantní proud (I):
potom $Q = I \cdot t$

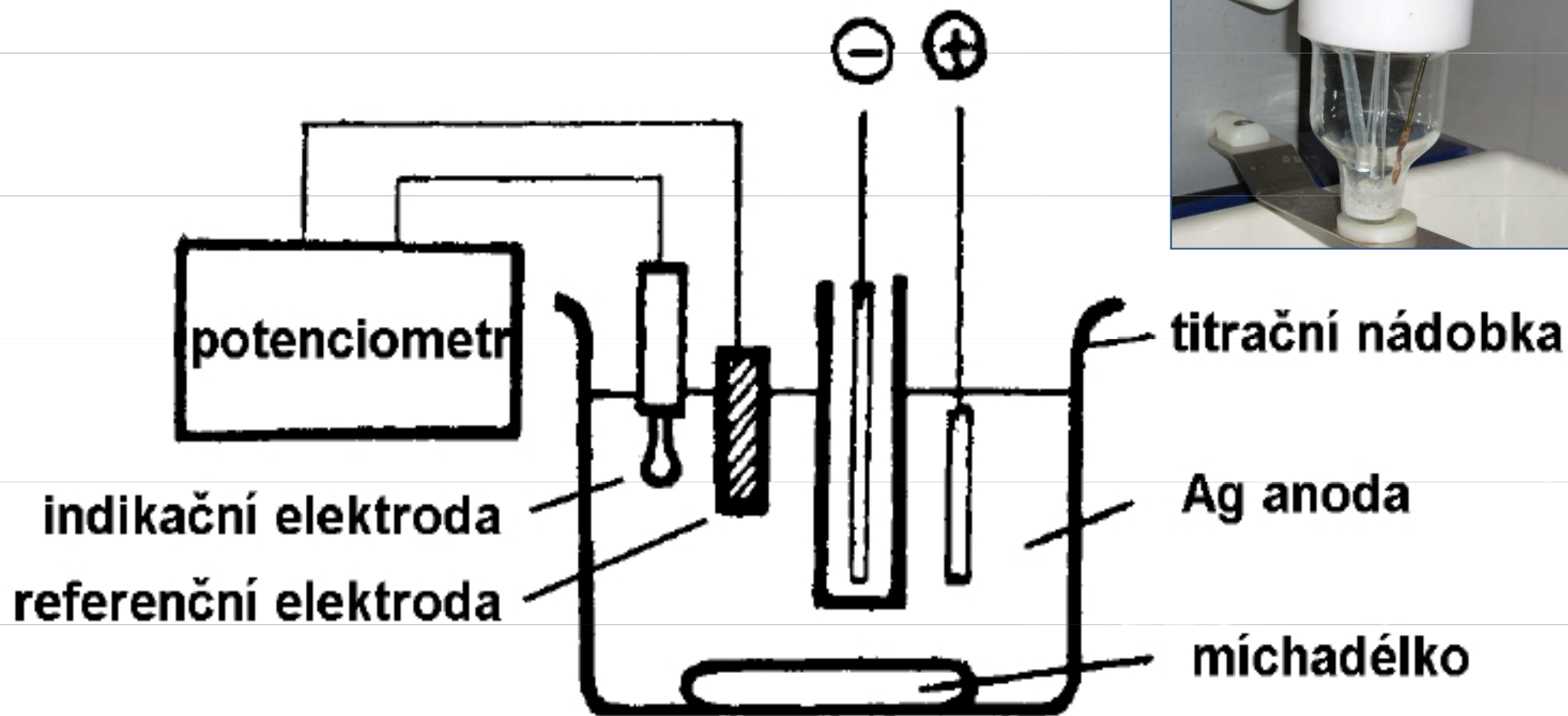
(coulomb = ampéry . čas)

Uvolněné Ag^+ z anody reagují s Cl^- v analyzovaném vzorku
za vzniku AgCl ($\text{Ag}^+ + \text{Cl}^- \rightarrow \text{AgCl}$)

V okamžiku, kdy jsou všechny Cl^- vázány v AgCl , dojde k
prudkému nárůstu proudu způsobenému uvolněnými Ag^+ ,
titrace se zastaví.

Koncentrace Cl^- se vypočítá z doby titrace (času)

Chloridový titrátor- schema měření

Konduktometrie

Konduktometrie je elektroanalytická metoda, která umožňuje **měřením vodivosti** mezi dvěma elektrodami stanovovat koncentraci rozpuštěných látek.

Vodivost závisí na:

- koncentraci rozpuštěných látek v roztoku
- teplotě
- ploše a vzdálenosti elektrod

Vodivost (G) je reciproká hodnota odporu ($G = 1/R$)

Jednotka: S (siemens)

Elektrický proud je úměrný vodivosti

Ohmův zákon

$$R = \frac{U}{I}$$

Určení měrné vodivosti

- Dvě Pt-elektrody v konstantní vzdálenosti
- Vodivostní nádobka
- Aby při průchodu elektrického proudu roztokem nedocházelo současně k polarizaci elektrod (způsobuje zdánlivé zvýšení odporu) nebo k elektrolyze, vkládá se na elektrody **střídavé napětí**
- Ke kalibraci se obvykle používají roztoky KCl (0,01 mol/l KCl; $t = +18^{\circ}\text{C}$; $0,1211 \text{ S}\cdot\text{m}^{-1}$)

Měrná vodivost

Jednotka: $S \cdot m^{-1}$ (siemens/metr)

Použití: kontrola čistoty vody

destilovaná H_2O $1 \mu S \cdot m^{-1}$

H_2O pro HPLC $0,1 \mu S \cdot m^{-1}$

počítání krevních buněk v průtokových cytometrech (hematologie)

Erytrocyty mají nižší vodivost
oproti plazmě

Biosenzory

Biosenzor je analytický přístroj, obsahující bioreceptor a fyzikálně-chemický převodník.

Biokatalytické (enzymatické)

Bioafinitní (imunosenzory)

Převodník (elektrochemický, optický, hmotnostní, kalorimetrický)

Biosenzory: stanovení glukózy

glukózaoxidáza (GOD)

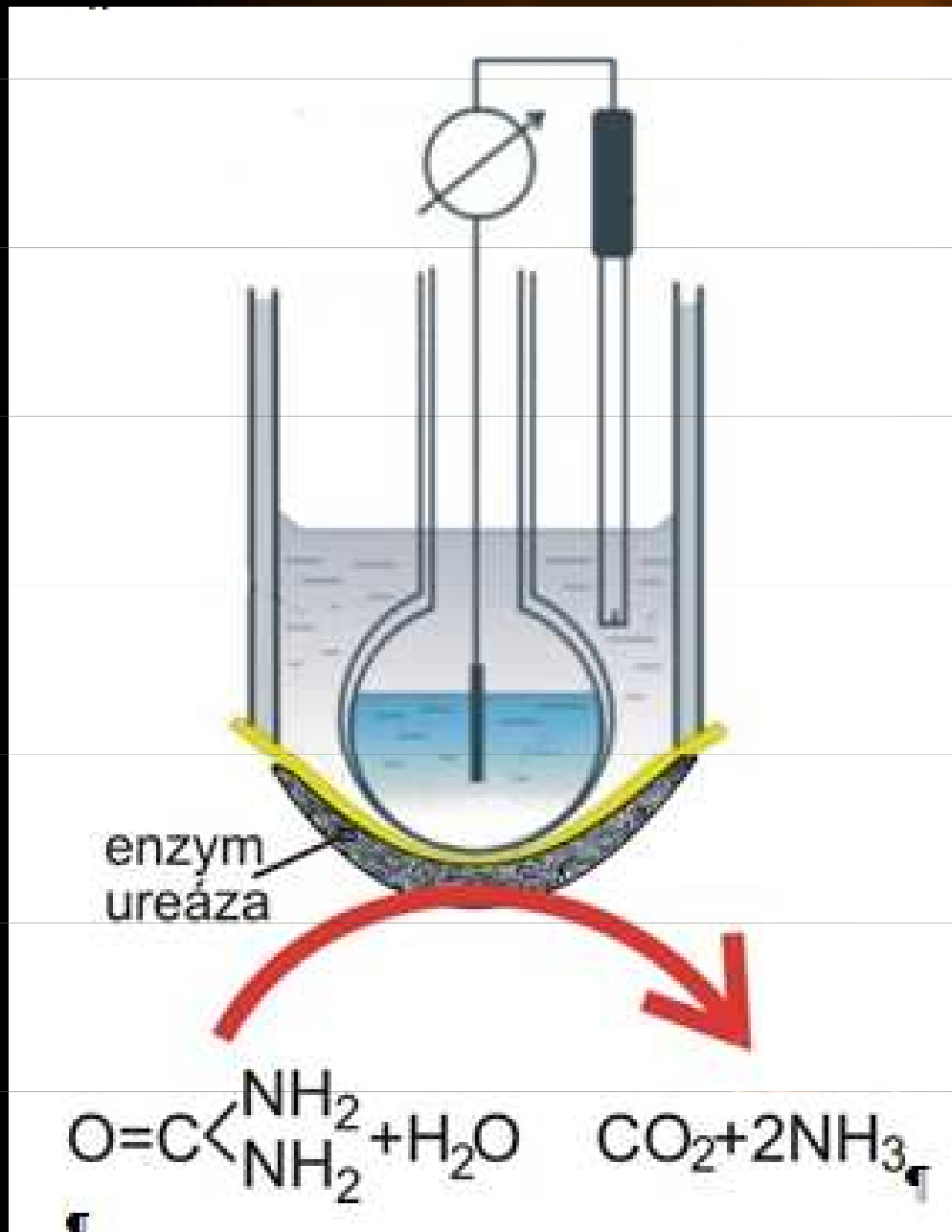
1. Stanovení H_2O_2

- přímá oxidace leukobází na barevné produkty
- oxidační kopulace mezi aromatickými aminy a fenoly katalyzovaná peroxidázou (POD)
- elektrooxidace H_2O_2 - ampérometrická detekce signálu

2. Měření úbytku O_2 – ampérometrická detekce pomocí Clarkovy elektrody

Ampérometrické měření signálu s novými elektronovými akceptory elektronů místo kyslíku, tzv. mediátory (ferroceny, chinony)

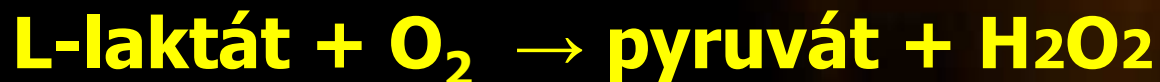
Stanovení močoviny

Stanovení laktátu

a) Amperometrie

Měrná elektroda je potažena laktát oxidázou (odtud název „laktátová“ elektroda). Při konstantním potenciálu (přepětí) je vzniklý proud úměrný koncentraci peroxidu vodíku.

Elektroda je vlastně modifikací Clarkovy kyslíkové elektrody.

Laktátový senzor obsahuje většinou čtyři elektrody:

- platinovou měrnou elektrodu potaženou laktát oxidázou
- srovnávací argentchloridovou elektrodu
- platinovou elektrodu určenou ke stabilizaci konstantního potenciálu
- platinovou elektrodu bez enzymu sloužící ke stanovení interferujících látek

Glukosový a laktátový analyzátor EBIO plus - Eppendorf

